

อิทธิพลของพระพุทธศาสนาในนิทานซินเดอเรลลาฟอรัมูลาอาเซียน

The Impact of Buddhism upon the ASEAN Cinderella Formula Folktales

Truong Thi Hang

สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำปาง

อีเมลผู้แต่งหลัก : truongthihang.vn@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในนิทานซินเดอเรลลาฟอรัมูลาอาเซียนจำนวนสามฉบับ ประกอบด้วย “นางเต็ม-นางก้าม” “นางอุทธร” และ “เต่าใหญ่” โดยใช้วิธีการวิจัยจากเอกสาร ผลการวิจัยทำให้ประจักษ์ว่า อิทธิพลของพระพุทธศาสนาแสดงออกอย่างชัดเจนจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในใจของตัวละครเอก ตลอดจนแนวความคิด “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ที่เป็นแนวคิดหลักในนิทานซินเดอเรลลาฟอรัมูลาอาเซียนทั้งสามเรื่อง

คำสำคัญ : อิทธิพลของพระพุทธศาสนา ; นิทานซินเดอเรลลาฟอรัมูลาอาเซียน

Abstract

The purpose of this article is to study the impact of Buddhism upon the ASEAN Cinderella formula folktales namely “Nang Uththra” “Tam Cam”, and “The Big Tortoise”. Documentary research was applied as a frame methodological analysis. The results reveal the impact of Buddhism upon the tales in the inner conflict of main characters, including the Buddhist principle “to commit good deserves good, to commit evil deserves evil” as the main theme of three ASEAN Cinderella formula folktales.

Keyword : The Impact of Buddhism; ASEAN Cinderella formula folktales.

บทนำ

อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์เป็นนักฟิสิกส์ชื่อดังระดับโลก ทั้งยังได้รับการขนานนามว่าเป็นอัจฉริยะบุคคลที่ฉลาดปราดเปรื่องที่สุดในมวลมนุษยชาติ อย่างน้อยที่สุดก็นับย้อนหลังไปได้ถึงหนึ่งศตวรรษทีเดียว (อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์, 2548, ความนำ) ไอน์สไตน์เคยกล่าวไว้ว่า ถ้าหากเขาได้สัมผัสกับพระพุทธศาสนาเร็วกว่าและลึกซึ้งกว่าที่เป็นอยู่นี้ เขาก็อาจจะรังสรรค์ผลงานอันทรงคุณค่าเพื่อบอกให้กับโลกาได้หลากหลายกว่าที่ทุกคนประจักษ์ก็เป็นได้ ไอน์สไตน์ยังกล่าวสดุดีคุณูปการแห่ง

พระพุทธศาสนาไว้ในอีกหลายโอกาส เป็นต้นว่า เขาแลเห็นสัมพันธ์ภาพอันแน่นแฟ้นระหว่างวิทยาศาสตร์กับศาสนาที่ว่า วิทยาศาสตร์ที่ปราศจากศาสนา คือ คนซาพิการ ส่วนศาสนาที่ปราศจากวิทยาศาสตร์ก็มีได้ต่างอะไรไปจากคนตาบอด ไม่เพียงเท่านั้น นักฟิสิกส์ผู้เรื่องนามยังพยากรณ์ถึงเรื่อง ที่พระพุทธศาสนาจักเป็นศาสนาแห่งจักรวาลในอนาคตกาล เป็นศาสนาที่ตั้งอยู่บนประสบการณ์และสามารถสอดแนบเข้ากับวิทยาศาสตร์อย่างละมุนละม่อมที่สุด (อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์, 2548, หน้า 68-88)

กรณีของไอน์สไตน์ทำให้เรากระจ่างว่า พระพุทธศาสนาทรงอิทธิพลใหญ่ยิ่งไม่เพียงจำเพาะในประเทศอินเดียหรือในปากฝั่งตะวันออกที่เป็นดินแดนต้นกำเนิดเท่านั้น ทว่ายังแผ่ขยายอิทธิพลไปยังปากฝั่งตะวันตกมาเป็นเวลาช้านาน นับเป็นเรื่องแปลกแต่ไม่บังเอิญที่นักวิทยาศาสตร์จำนวนหลายคน ศรัทธาพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ เพราะความเป็นหลักการและความเป็นเหตุเป็นผลในพระพุทธศาสนา มีลักษณะใกล้เคียงกับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในแขนงวิทยาศาสตร์อย่างน่าอัศจรรย์ใจ ยกตัวอย่าง เช่น ทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเชกเช่นเดียวกับพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับเรื่องกาลและเทศะ ทรงพลังในการครอบงำสรรพสิ่งบนปฐพีโลก ตลอดจนเป็นปัจจัยประดุงและขับเคลื่อนให้โลกพิภพ ดำเนินไปตามครรลองที่จำต้องเป็น ปัจจัยทั้งสองมีความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้นเนื่องจากกาละตั้งอยู่ในทุกตำแหน่งแห่งหน ขณะที่เทศะจะขยายส่วนได้ก็ต่อเมื่อมีกาละเกื้อกูล ในระดับปัจเจกบุคคล ความสำเร็จของคน ๆ หนึ่งสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับปริบทที่ก่อปรทั้งกาละและเทศะแบบควบคู่กัน ดังดังที่คาร์ล มาร์กซ์ และ วลาดิมีร์ เลนินเป็นนักคิดที่ทรงอิทธิพลในโลกคอมมิวนิสต์ อดอล์ฟ ฮิตเลอร์ และ เบนีโต มุสโสลินี เป็นที่เคารพนับไหวในหมู่ชนที่นิยมลัทธิฟาสซิสต์ หรือประธานาธิบดี เหมาเจ๋อตุงได้รับความนับถืออย่างสูงในประเทศจีน ฯลฯ เราพบความสอดคล้องต้องกันระหว่างคติธรรมดังกล่าวกับนิยามของไอน์สไตน์ว่าด้วยสัมพันธ์ภาพระหว่างกาละกับเทศะที่ว่า กาละกับเทศะเป็น เรื่องที่ไม่อาจแยกออกจากกัน “จะพูดถึง Space โดยปราศจาก Time ไม่ได้ ฉะนั้น Space-Time จึงเขียนเหมือนเป็นคำ ๆ เดียวกัน โดยมีเครื่องหมายไฮเฟนคั่นเท่านั้น” (Raimundo Panikkar, 2541, p. 38 47)

นอกจากนั้น ทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู รวมไปถึงพระพุทธศาสนายังให้ความสำคัญกับหลัก ทวิลักษณ์ หรือทวิภาวะ ซึ่งหมายถึงนัยถึงปรากฏการณ์ที่สองสภาวะตรงกันข้ามสามารถ ประนีประนอมและปรากฏอย่างควบคู่ในแบบผสมผสานกันได้ ศรียุคเตศวร ครูแห่งกิริยาโยคะ ผู้ยิ่งใหญ่ของอินเดียเคยกล่าวไว้ว่า “ทวิภาวะมีปรากฏอยู่ในมนุษยโลกเสมอ มีแข็งแรงก็ต้องมีเจ็บไข้ มีทุกข์-มีสุข มีได้-มีเสีย” (ปรหมังสา โยคานันทะ, 2554, หน้า 548) เช่นเดียวกับที่ ปรหมังสา โยคานันทะ (2554, หน้า 347) ครูผู้ทรงคุณูปการในการเผยแผ่กิริยาโยคะไปยังปากฝั่งตะวันตกให้ ความเห็นว่า นับเป็นปรกติวิสัยที่ภพวาทแห่งมนุษยโลกจะออกมาในลักษณะของทวิภาค เป็นต้นว่า มีน้ำขึ้นก็ต้องมีน้ำลง มีรุ่งเรืองก็ต้องมีตกต่ำ มีกลางวันก็ต้องมีกลางคืน มีสุข-ทุกข์ ดี-เลว มีเกิดและ

มีตาย คติธรรมว่าด้วยเรื่องทวิลักษณ์ยังปรากฏในนวนิยายอิงพระพุทธศาสนาเรื่อง “กามนิต-วาสิฏฐี” ตอนที่วาสิฏฐีผนวชเป็นพระภิกษุณี ออกเดินบิณฑบาตและปฏิบัติภัตกิจเยี่ยงสาวกผู้ภักดีต่อพระพุทธเจ้าคนอื่น ๆ บ่ายวันหนึ่ง เธอสู่ทวารลัยพระภิกษุณีเพื่อฟังพระปัจฉิมเทศนา และก็เป็น การส่งเสด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จะเสด็จออกจากแคว้นโกสัมพีจาริกไปยังแคว้นแดนตะวันออกของ อินเดีย จึงได้สัมผัสซึ่งกับพระธรรมคำสอนเกี่ยวกับทวิภาวะที่ว่า “มีเกิดแล้วก็มีดับ” (เสฐียรโกเศศ -นาคะประทีป, 2552, หน้า 315)

ผู้วิจัยขออธิบายความสอดคล้องต้องกันของหลักทวิลักษณ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์โดยอาศัยตัวอย่างเกี่ยวกับกระแสไฟฟ้า อะตอมที่เป็นอนุภาคเล็กที่สุดของสสาร และกฎการเคลื่อนที่ของนิวตันมาประกอบ กระแสไฟฟ้าเป็นปรากฏการณ์ในการผลึกและการดึงดูดซึ่งกันและกัน มีอิเล็กตรอนกับโปรตอนเป็นขั้วไฟฟ้าที่ตรงกันข้าม ขณะที่อะตอมก็มีคลื่นแม่เหล็ก ขั้วบวกและลบเฉกเช่นเดียวกับโลก สำหรับกฎการเคลื่อนที่ของนิวตันนั้น หมายถึงเรื่องที่ว่า การกระทำทุกอย่างย่อมจะนำมาซึ่งปฏิกิริยาโต้กลับในทางตรงกันข้ามด้วยแรงกำลังที่เท่าเทียมกัน การปะทะกันของวัตถุสองสิ่งย่อมก่อให้เกิดปฏิกิริยาโต้กลับในทางตรงกันข้ามด้วยแรงกำลังที่เท่ากันเสมอ ประมวลพิสัย โยคานันทะ (2554, หน้า 346-347) จึงสรุปว่า โลกที่รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งหมดย่อมตกอยู่ภายใต้ความผันแปรของสองขั้วที่แตกต่างอย่างไม่มีทางหยุดยั้ง และก็ไม่มีการทางฟิสิกส์ เคมี หรือวิทยาศาสตร์แขนงใด ๆ จะเป็นอิสระจากกฎของขั้วที่แตกต่างหรือตรงกันข้ามนี้ไปได้ จะเห็นได้ว่า กฎการ “Action” และ “Reaction” ที่ว่านี้สอดคล้องอย่างเหมาะสมพอดีกับหลักทวิลักษณ์ในพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนทั่วโลกจึงหมั่นเพียรทำบุญทำทานในทุกวโรกาส ด้วยเชื่อว่า การให้สิ่งดี ๆ ไปในวันนี้จะช่วยให้พวกเขาได้รับสิ่งดี ๆ กลับคืนมาไม่ว่าจะใดก็วาระหนึ่งในอนาคตข้างหน้า

สำหรับคำว่า “ฟอร์มูลา” (Formula) นั้น เป็นคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ และโดยส่วนใหญ่จะชวนให้ระลึกถึงกฎเกณฑ์หรือสูตรทางด้านวิทยาศาสตร์มากกว่าแขนงศิลปศาสตร์ Collins Cobuild Advanced Dictionary (2552, p.625) ให้ความหมายของคำว่า “Formula” ไว้ว่า หมายถึง สูตรหรือแนวทางสั้น ๆ ที่ใช้สำหรับอธิบายปรากฏการณ์บางอย่างด้วยระบบสัญลักษณ์ ครั้งหนึ่ง Johann Georg von Hahn นักการทูตและนักนิรุกติศาสตร์ชาวออสเตรียเคยนำประเด็นชีวประวัติของวีรบุรุษอารยันจำนวนสิบสี่คนมาศึกษาวิเคราะห์ และค้นพบว่า วงจรที่ครอบคลุมชีวิตของวีรบุรุษอารยันทั้ง สิบสี่คนมีลักษณะคล้าย ๆ กัน คือ พวกเขาถือกำเนิดในสถานภาพพิเศษ ต้องเดินทางไปต่างถิ่นและต่อสู้กับอุปสรรคกับทั้งการดิ้นรนเพื่อเอาตัวรอด จากนั้นก็กลับสู่มาตุภูมิ พร้อมด้วยพลังอำนาจบางประการ Hahn เรียกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นซ้ำรอยกันไปมาในชีวประวัติของวีรบุรุษอารยันทั้งสิบสี่คนนี้ว่า “Formula” ตลอดจนสรุปเป็น “Aryan Expulsion and Return Formula” ที่มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลก (Alfred Nutt, 2424, p. 1-2) ตัวอย่างงานวิจัยของ Hahn

เป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่า คำ “ฟอรัมุลา” สามารถใช้ได้ทั้งในแขนงวิทยาศาสตร์และในแขนงที่เป็นศิลปศาสตร์ โดยสื่อความเป็นนัยถึงปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นซ้ำรอยกันไปมาจนกลายเป็นลักษณะสากล หรือทางคติชนวิทยาเรียกว่า “อาร์คีไทป์” (Archetypes) ที่หมายถึง “อนุภาคต้นแบบ” หรือ “แม่พิมพ์”

อาจกล่าวได้ว่า หนึ่งในแบบเรื่องนิทานพื้นบ้านที่มีลักษณะเป็นสากลที่สุดในโลกคือ แบบเรื่องซินเดอเรลลา ภาษาอังกฤษใช้วลี “ซินเดอเรลลาฟอรัมุลา” (Cinderella Formula) ทั้งนี้ John G. Cawelti (2519, p. 42) ให้ความหมายของวลี “ซินเดอเรลลาฟอรัมุลา” ในหนังสือ “Adventure, Mystery, and Romance” ว่า หมายถึง แบบเรื่องที่ตัวละครเอกเป็นสตรีเพศตกที่นั่งลำบากได้สมรสกับเศรษฐีหรือผู้สูงศักดิ์ จึงสามารถปรับเปลี่ยนสถานภาพของตนเอง และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม แน่แน่นอนว่า นิทานพื้นบ้านที่เข้าลักษณะ “ซินเดอเรลลาฟอรัมุลา” ก็เป็นที่คุ้นเคยกับประชาชนในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนมาช้านานเฉกเช่นเดียวกับภูมิภาคอื่นๆ ทั่วโลกจะอย่างไรก็ตาม หนึ่งในรายละเอียดที่น่าสนใจที่ปรากฏอย่างสอดคล้องตอกันในนิทานแบบเรื่องซินเดอเรลลาของอาเซียน คือ อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่สะท้อนผ่านความขัดแย้งภายในใจของ ตัวละคร และแนวความคิด “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ที่บรรพชนชาวอาเซียนแบบแฝงไว้เพื่อเป็นบทเรียนแก่คนรุ่นหลัง ผู้วิจัยจึงสนใจนำประเด็นอิทธิพลของพระพุทธศาสนาจากนิทานซินเดอเรลลาฟอรัมุลาอาเซียนมาศึกษาเชิงเปรียบเทียบ โดยใช้นิทานเวียดนามเรื่อง “นางเต็ม-นางก้าม” นิทานไทยเรื่อง “นางอุทธรา” และนิทานพม่าเรื่อง “เต่าใหญ่” เป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ ด้วยหวังให้ประชาชนอาเซียนได้สัมผัสในความคล้ายคลึง และซาบซึ้งในความแตกต่างของกันและกัน ตลอดจนเป็นตัวอย่งการศึกษาให้กับนักวิจัยที่สนใจพิจารณาลักษณะร่วมของนิทานซินเดอเรลลาฟอรัมุลาอาเซียนในแง่มุมอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในนิทานซินเดอเรลลาฟอรัมุลาอาเซียน

วิธีดำเนินการวิจัยและระเบียบวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยจากเอกสาร และดำเนินการวิจัยตามสามขั้นตอน ขั้นตอนที่หนึ่งเป็นขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลนิทานซินเดอเรลลาฟอรัมุลาอาเซียนรวมสามฉบับ ประกอบด้วย นิทานเวียดนามเรื่อง “นางเต็ม-นางก้าม” นิทานไทยเรื่อง “นางอุทธรา” และนิทานพม่าเรื่อง “เต่าใหญ่” ขั้นตอนที่สอง เป็นขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานซินเดอเรลลาฟอรัมุลาอาเซียนทั้งสามเรื่อง ส่วนขั้นตอนที่สาม เป็นขั้นตอนการนำเสนอข้อมูล จากการวิเคราะห์ข้อมูลว่าด้วยอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในนิทานซินเดอเรลลาฟอรัมุลาอาเซียน ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยโดยแบ่ง

ออกเป็นสองประเด็น ได้แก่ อิทธิพลของพระพุทธศาสนาแสดงออกจากความขัดแย้งภายในใจของตัวละคร และอิทธิพลของพระพุทธศาสนาแสดงออกจากแนวความคิด “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว”

การทบทวนนิทานซินเดอเรลลาฟอรัมูลาอาเซียนที่ใช้ประกอบการวิจัย

1. การทบทวนนิทานเวียดนามเรื่อง “นางเต็ม-นางก้าม”

นิทานเวียดนามเรื่อง “นางเต็ม-นางก้าม” กล่าวถึงพี่น้องต่างมารดาคนหนึ่งนามว่า “นางเต็ม” และ “นางก้าม” นางเต็มเป็นพี่สาวนางก้ามเป็นน้อง ทั้งสองอายุห่างกันไม่มากนัก ด้วยเหตุที่มารดาของนางเต็มเสียชีวิตตั้งแต่เธอยังอ่อนเยาว์ ผู้บิดาจึงสมรสครั้งใหม่ และมีธิดาเพิ่มอีกหนึ่งคนคือ นางก้าม ภายหลังจากที่บิดาของนางเต็มเสียชีวิต เธอจำต้องอาศัยอยู่กับแม่เลี้ยงและน้องสาวต่างมารดาตามลำพัง แม่เลี้ยงเป็นคนใจร้าย มักบังคับให้นางเต็มทำงานอย่างหนัก เมื่อพระราชาทรงโปรดให้จัดเทศกาลประจำปีขึ้น แม่เลี้ยงกลั่นแกล้งนางเต็มด้วยการนำข้าวเปลือกผสมกับข้าวสารแล้วสั่งให้เธอแยกข้าวสองชนิดนั้นออกจากกัน หากทำสำเร็จจึงจะมีสิทธิ์ไปร่วมงานเทศกาล เทวดาสงสารจึงสั่งให้ฝูงนกกระจอกลงมาช่วยนางเต็มแยกข้าวสองชนิด ทั้งยังประทานเสื้อผ้าแสนสวย รองเท้าปักร้อยอย่างประณีตวิจิตร และม้าอีกหนึ่งตัวให้นางเต็มได้ไปร่วมงานเทศกาลของพระราชาระหว่างทาง เธอทำรองเท้าข้างหนึ่งตกลงในแม่น้ำ เมื่อพระราชาทอดพระเนตรรองเท้านั้นก็ทรงประกาศว่า จะอภิเษกสมรสกับสตรีที่สวมรองเท้าพอดี ยังให้นางเต็มได้เป็นพระมเหสีของพระราชาม่าลูกนางก้ามอิจฉากับความสมหวังของนางเต็มจึงวางแผนทำร้ายเธอจนเสียชีวิต นางเต็มกลับชาติมาเกิดใหม่เป็นนกขมิ้นเหลืองอ่อน ต้นท้อสองต้น หูกสำหรับทอผ้า และลูกจันตามลำดับ जबกระทั่งท้ายที่สุดนางเต็มก็ได้กลับสู่พระราชวังและใช้ชีวิตเคียงคู่พระราชอาอย่างมีความสุขตลอดไป

2. การทบทวนนิทานไทยเรื่อง “นางอุทธรา”

นิทานไทยเรื่อง “นางอุทธรา” กล่าวถึงเศรษฐีนามกูปิตตามีภรรยาสองคน ภรรยาหลวงชื่อนางอุชุกิตตา ภรรยาผู้น้อยชื่อนางมิจฉารี พวกเขามีธิดาสองคน ธิดาที่เกิดจากภรรยาหลวงชื่อนางอุทธรา ส่วนธิดาที่บังเกิดจากภรรยาผู้น้อยชื่อนางสามา อยู่มาวันหนึ่ง เศรษฐีพาภรรยาทั้งสองคนไปทอดแหจับปลาในหนองน้ำ จากนั้นก็เกิดเหตุภรรยาสองคนทะเลาะกันทำให้เศรษฐีโมโหและใช้ไม้พายเรือตีศีรษะภรรยาหลวงจนนางตกน้ำเสียชีวิต ภรรยาหลวงกลับชาติมาเกิดใหม่เป็นเต่าอาศัยอยู่ในหนองน้ำ เมื่อภรรยาผู้น้อยสืบทราบความจริงก็ฆ่าเต่าคาบปรุงอาหาร ก่อนจะถูกฆ่า เต่าคาบบอกให้นางอุทธราผู้เป็นธิดาเก็บรวบรวมกระดูกเต่านำไปฝัง จากที่ฝังกระดูกเต่ามีต้นโพไทรทองงอกงามขึ้น ซึ่งทั้งต้นและใบต่างเป็นสีเหลืองอร่ามดังทองคำ ไนไม่ช้าข่าวร่ำลือเกี่ยวกับต้นไม้มหัศจรรย์ก็เป็นที่แจ้งแก่พระยาเจ้าเมืองพาราณสี ผู้ทรงพระนามว่า พรหมทัตต์ พระองค์ตัดสินพระทัยทรงช้างพระที่นั่งไปทอดพระเนตรด้วยพระองค์เอง เป็นเหตุให้นางอุทธราได้อภิเษกสมรสกับพระยาพรหมทัตต์ ฝ่ายเศรษฐีและนางมิจฉารีทราบข่าวว่า นางอุทธราได้เป็นนางเทวีในพระยาพรหมทัตต์ก็อิจฉาริษยาพวกเขาวางแผนทำร้ายเธอจนถึงแก่ความตาย นางอุทธรากลับชาติมาเกิดใหม่เป็นผลไม้ (ลูกหมากพิน)

ในสวนของสามีภรรยาอายุประจวบ จากนั้นแปลงร่างออกมาจากผลไม้และกลับมาใช้ชีวิตอยู่กับพระยาพรหมทัตต์อย่างมีความสุขตลอดไป

3. การทบทวนนิทานพม่าเรื่อง “เต่าใหญ่” (The Big Tortoise)

นิทานพม่าเรื่อง “เต่าใหญ่” กล่าวถึงสามีภรรยาชาวประมงคู่หนึ่งมีธิดาหน้าตาน่ารักน่าเอ็นดูนามว่า “สาวน้อย” วันหนึ่ง สองสามีภรรยาพากันพายเรือไปจับปลา ถึงแม้จะพยายามหาหลายชั่วโมงแต่ปรากฏว่า พวกเขาไม่ได้ปลาแม้แต่ตัวเดียว ผู้สามีเกิดบันดาลโทสะจึงใช้ไม้พายเรือตีภรรยาจนนางตกน้ำเสียชีวิต และกลายเป็นเต่าขนาดใหญ่ตัวหนึ่ง จากนั้นผู้สามีได้สมรสเป็นครั้งที่สองกับหญิงม่ายที่มีธิดาติดมาหนึ่งคน เมื่อแม่เลี้ยงและธิดาของนางทราบเรื่องที่ภรรยาหลงกลายเป็นเต่าใหญ่ก็หาวิธีฆ่าเต่าประกอบอาหาร สาวน้อยแอบเก็บรวบรวมกระดูกเต่านำไปฝังบริเวณใกล้กับประตูบ้าน จากที่ฝังกระดูกเต่านั้นมีต้นไม้หัตถ์จรรยงงอกงามขึ้นโดยผลไม้ทั้งหมดล้วนแต่เป็นเงินและทองคำ เมื่อพระราชาทรงช้างพระที่นั่งไปล่าช้างป่าผ่านมหาหมู่บ้าน ทรงประหลาดพระทัยอย่างยิ่งที่ได้ทอดพระเนตรต้นไม้หัตถ์จรรยง ทรงประกาศให้ตามหาเจ้าของต้นไม้ เหตุนี้เองที่สาวน้อยได้อภิเษกสมรสกับพระราชินี แม่เลี้ยงและธิดาของนางอิจฉากับความสมหวังของสาวน้อย พวกเขาวางแผนทำร้ายเธอจนเสียชีวิต สาวน้อยกลับชาติมาเกิดใหม่เป็นนกกระจาบสีขาวตัวหนึ่ง แต่ก็ถูกธิดาของแม่เลี้ยงซึ่งขณะนั้นปลอมตัวเป็นพระมเหสีเข้าไปอาศัยอยู่ในพระราชวังฆ่าตาย มหาเด็กรคนหนึ่งนำนกไปฝังไว้หลังห้องครัวและมีต้นไม้หัตถ์จรรยงงอกงามขึ้น ณ ที่นั้น บังเอิญลูกมะตูมขนาดใหญ่ลูกหนึ่งหล่นลงมาบนต้นของหญิงชราที่นำพินมาขายให้กับห้องครัว นางตัดสินใจนำลูกมะตูมไปเก็บที่บ้าน สาวน้อยแปลงร่างออกมาจากลูกมะตูมช่วยสามีภรรยาชราเก็บกวาดบ้านเรือนและประกอบอาหาร เมื่อสามีภรรยาทราบความจริง ก็พาสาวน้อยเข้าเฝ้าพระราชินี สาวน้อยสามารถผ่านการพิสูจน์ความเป็นพระมเหสีตัวจริงด้วยการดวลดาบ จึงได้กลับมาเป็นพระมเหสีผู้เป็นที่รักของพระราชินี ประดุจดังเดิม

ผลการวิจัย

1. อิทธิพลของพระพุทธศาสนาแสดงออกจากความขัดแย้งภายในใจของตัวละครในนิทานซินเดอเรลลาฟอรัมลาอาเซียน

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2546, หน้า 101) กล่าวว่า “โครงเรื่องที่ดีและที่ผู้อ่านนิยมนั้น คือ โครงเรื่องที่มีปัญหาหรือความขัดแย้ง” ปัญหาหรือความขัดแย้งที่กล่าวมายังสามารถแบ่งออกเป็นสามแบบ แบบที่หนึ่ง ปัญหาหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างตัวเอกของเรื่องกับคู่กรณี คู่ต่อสู้หรือกับบุคคลอื่น ภาษาอังกฤษเรียกว่า “Man against man” แบบที่สอง ปัญหาหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมหรือที่เรียกกันว่า “Man against environment” และแบบที่สาม ปัญหาหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างตัวเอกกับตนเอง ซึ่งก็คือ “Man against himself” สำหรับอิทธิพลที่

พระพุทธศาสนามีต่อประชาชนในภาคพื้นตะวันออกตั้งปรากฏในนิทานของไทย เวียดนามและพม่า นั้น แสดงออกจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในใจของตัวละคร ซึ่งก็คือความขัดแย้งระหว่างตัวละคร กับตนเอง

ในนิทานเวียดนามเรื่อง “นางเต็ม-นางก้าม” ตัวละครเอกนางเต็มขัดแย้งกับตนเอง เมื่อเธอประสงค์จะไปร่วมเทศกาลของพระราชินี แต่กลับไม่ได้ไปเพราะถูกแม่เลี้ยงกลั่นแกล้ง ด้วยการนำข้าวเปลือกผสมกับข้าวสาร และสั่งให้เธอแยกข้าวสองชนิดนั้นออกจากกัน ความขัดแย้ง ในใจตัวละครยังแสดงออกตอนที่นางเต็มได้รับความช่วยเหลือจากเทวดาที่ให้ฝูงนกกระจอกมาทำงาน ที่แม่เลี้ยงมอบหมายให้สำเร็จผล นั่นก็หมายความว่า เธอมีสิทธิไปร่วมงานเทศกาลตามเงื่อนไข ที่แม่เลี้ยงกำหนด แต่แล้วนางเต็มก็ต้องผิดหวังเพราะไม่มีเสื้อผ้าสวยงามสวมประดับ เธอเหนื่อยใจต่อใจกับชะตาชีวิตของตนเองจึงร่ำไห้คร่ำครวญ ความขัดแย้งระหว่างตัวละคร กับตนเองปรากฏอีกครั้งตอนที่นางเต็มถูกทำร้ายจนเสียชีวิต และกลับชาติมาเกิดเป็นนกขมิ้น เหลืองอ่อน ต้นท้อสองต้น และลูกสำหรับทอผ้า ที่ตัวละครเกิดความขัดแย้งในใจก็เพราะถึงแม้เธอ จะรักและผูกพันกับพระสวามีเป็นที่สุด แต่ก็จำเป็นต้องปล่อยให้นางก้ามที่เป็นน้องสาวต่างมารดา เข้าไปอาศัยในพระราชวังกับทั้งปรณนิบัติพระราชินีแทน

ส่วนในนิทานไทยเรื่อง “นางอุทธร” ความขัดแย้งระหว่างตัวละครเอกนางอุทธรกับตนเอง เกิดขึ้นเมื่อเธอถูกบังคับให้ทำร้ายมารดาผู้บังเกิดเกล้า กล่าวคือ บิดาของนางอุทธรจับเต่าคำ ที่เป็นภรรยาหลวงกลับชาติมาเกิดไม่ได้ ก็มีอาการไม่พอใจและลงโทษนางอุทธรด้วยการเขียนตีเธอ สาหัส แม้นางอุทธรจะรักและเคารพมารดาเหนือสิ่งอื่นใด แต่ด้วยเหตุที่ทนความทุกข์ทรมานไม่ไหว จำต้องเรียกเต่าคำออกมาที่ริมตลิ่งให้ชาวเรือจับไปทำขวัญแม่เลี้ยง ความขัดแย้งในใจของนางอุทธร ยังปรากฏในเหตุการณ์แม่เลี้ยงสั่งให้เธอฆ่าเต่าคำที่เป็นมารดากลับชาติมาเกิดด้วยการชুবเต่าคำ ลงไปในหม้อน้ำร้อนทั้ง ๆ ที่เธอไม่ประสงค์จะทำ

ขณะที่ในนิทานพม่าเรื่อง “เต่าใหญ่” แม้ตัวละครเอกที่เป็นสาวน้อยจะรักมารดาของเธอมาก กระนั้นก็ต้องนำเต่าใหญ่ที่เป็นผู้มารดากลับชาติมาเกิดไปประกอบอาหารให้แม่เลี้ยง ธิดาของนาง และเพื่อนบ้านรับประทาน ความทุกข์ขมขื่นของสาวน้อยที่ต้องประจักษ์ภาพเต่าใหญ่ถูกทำร้าย โดยที่เธอไม่สามารถช่วยเหลืออะไรได้นั้น แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งในใจของตัวละครอย่างชัดเจน ความขัดแย้งในใจของตัวละครเอกยังปรากฏในตอนที่มีภรรยาชาวผู้เก็บฟืนขายให้กับห้องครัว ในพระราชวังสืบทราบความจริงที่สาวน้อยอาศัยอยู่ในผลมะตูมขนาดใหญ่เป็นพระมเหสีตัวจริง จึงจัดแจงจะนำเธอเข้าเฝ้าพระราชินี ครั้งแรกสาวน้อยปฏิเสธ เนื่องจากไม่ประสงค์ให้ธิดาของแม่เลี้ยง ซึ่งขณะนั้นปลอมตัวเป็นพระมเหสีอยู่ในพระราชวังต้องทนรับความลำบาก อย่างไรก็ตามสุดท้ายที่สุด ตัวละครเอกก็ตัดสินใจทำตามคำสามีภรรยาชาว คือ เข้าเฝ้าพระราชินี เพราะมีความปรารถนา ที่จะได้พบพระสวามีอีกครั้งหนึ่งจนสุดท้ายพบขาด

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในใจของตัวละครเอกนางเต็มในนิทานเวียดนามเรื่อง “นางเต็ม-นางก้าม” นางอุทธราจากนิทานไทยเรื่อง “นางอุทธรา” และสาวน้อยจากนิทานพม่าเรื่อง “เต่าใหญ่” สื่อนัยยะสำคัญเชิงพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ศัตรูที่ร้ายกาจที่สุดมิใช่ใครอื่น หากดำรงอยู่ในจิตใจของมนุษย์ ความขัดแย้งที่บังเกิดจากปัจจัยภายนอกไม่ว่าจะเป็นปัจเจกบุคคล หรือสิ่งแวดล้อมก็ย่อมจะผ่านพ้นไปโดยเร็ว แต่ทว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในใจของมนุษย์นั้น ฝังรากลึกและทรمانกว่าเป็นไหน ๆ จะอย่างไรก็ตาม มนุษย์มักโยติจำเพาะกับความขัดแย้งที่เกิดจากปัจจัยภายนอกจนมองไม่เห็น หรือลืมนึกไปเสียด้วยซ้ำว่า แท้จริงแล้ว ศัตรูตัวฉกาจของพวกเขาจริง ๆ ก็คือ อีกข้างหนึ่งในตัวพวกเขาเอง (โจเซฟ แคมป์เบลล์ และ บิลล์ มอยเยอร์ส, 2551, หน้า 109)

การทำความเข้าใจทัศนคติที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ทราบด้วยว่า มรรควิธีที่ดีที่สุดสำหรับแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในใจของมวลมนุษย์ คือ พวกเขาจะต้องต่อสู้กับตนเองและก็ต้องเป็นฝ่ายแก้ปัญหาทั้งหมดด้วยตัวเองจึงจะได้ครองชีวิตอย่างเกษม เถกเช่นเดียวกับภรรยาของตัวละครเอกนางเต็มในนิทานเวียดนามที่ถึงแม้เทวดาจะปรากฏตัวและให้ความช่วยเหลือเธอหลายครั้ง เป็นต้นว่า พระองค์สั่งให้ฝูงนกกระจอกบินลงมาช่วยเธอแยกข้าวสารและข้าวเปลือกออกจากกัน หรือทรงประทานเสื้อผ้า รองเท้า และม้าแสนสวยให้เธอสวมประดับไปร่วมเทศกาล แต่ทั้งหมดเป็นเพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า สำหรับความปรารถนาสูงสุดของนางเต็มที่จะได้อาศัยกับพระราชชาติตลอดไปนั้น เธอต้องเป็นผู้แสวงหามาด้วยตนเอง ในนิทานเวียดนามเรื่อง “นางเต็ม-นางก้าม” การที่ตัวละครเอกต่อสู้กับตนเองสามารถตีความจากปรากฏการณ์ที่เธอกลับชาติมาเกิดใหม่เป็นนกขมิ้นเหลืองอ่อน ต้นท้อสองต้น หูกทอผ้า และลูกจันด้วยจิตใจที่เข้มแข็ง จวบกระทั่งได้กลับมาใช้ชีวิตในร่างมนุษย์ และอยู่เคียงคู่พระราชชาติอย่างมีความสุขตลอดไป

เรื่องราวการต่อสู้เพื่อแสวงหาความสุขของนางเต็มในนิทานเวียดนามเรื่อง “นางเต็ม-นางก้าม” ละม้ายคล้ายกับภรรยาของนางอุทธราในนิทานไทยเรื่อง “นางอุทธรา” และภรรยาของสาวน้อยจากนิทานพม่าเรื่อง “เต่าใหญ่” อย่างน่าสนใจ ถึงแม้นางอุทธราและสาวน้อย จะได้รับความช่วยเหลือจากเต่าที่เป็นผู้มารดากลับชาติมาเกิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรายละเอียดที่จากที่ฝังกระดูกเต่ามีต้นไม้วิเศษงอกงามขึ้น เป็นที่พึ่งพิงของพระราชชาติผู้ครองเมือง ส่งผลให้นางอุทธราและสาวน้อยได้รับการอภิเษกเป็นพระมเหสี อย่างไรก็ตาม สำหรับความประสงค์สูงสุดของตัวละครทั้งสองที่จะได้อาศัยอยู่กับพระราชชาติตลอดไปนั้น นางอุทธราและสาวน้อย จำต้องต่อสู้และแสวงหามาด้วยตนเอง ในนิทานไทยเรื่อง “นางอุทธรา” การต่อสู้ของนางอุทธรา แสดงออกจากที่เธอกลับชาติมาเกิดใหม่เป็นลูกหมากพินในสวนของสามีภรรยานายประตูก่อนนั้นกลับมาใช้ชีวิตในร่างมนุษย์และเป็นนางเทวีในพระยาพรหมทัตต์ดั่งเก่า ส่วนในนิทานพม่า

เรื่อง “เต่าใหญ่” สาวน้อยกลับชาติมาเกิดเป็นลูกมะตูมขนาดใหญ่หล่นลงมาบนตักของหญิงชราที่เก็บฟืนขายเป็นอาชีพ และก็กลับมาเป็นพระมเหสีผู้เป็นที่รักของพระราชอาประดุงเดิม

2. อิทธิพลของพระพุทธศาสนาแสดงออกจากแนวความคิด “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว”

ในนิทานซินเดอเรลลาฟอรัมูลาอาเซียน

แนวความคิด “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ในนิทานซินเดอเรลลาฟอรัมูลาอาเซียนสามฉบับ สำนแดงออกทั้งจากพฤติกรรมของตัวละครเอกและตัวละครประกอบ สำหรับนิทานเวียดนาม เรื่อง “นางเต็ม-นางก้าม” ตัวละครเอกนางเต็มต้องดำเนินชีวิตในสถานภาพที่น่าสงสาร เธอกำพร้า บิดามารดาตั้งแต่เยาว์วัย มีหน้าซำยังถูกแม่เลี้ยงและน้องสาวต่างมารดาเอาไรต์เอาเปรียบ แม่เลี้ยงและธิดาของนางใช้ทุกวิถีทางทำลายความสุขของนางเต็ม ทั้งเรื่องที่น่างก้ามลงให้พี่สาวลงไปประหม ในหนองน้ำแล้วขโมยหอยปูปลานำมาแลกกับรางวัลที่เป็นเอี่ยมแดงหนึ่งผืน หรือเรื่องที่แม่ลูกนางก้ามลงให้นางเต็มไปเลี้ยงกระบือที่ทุ่งนาห่างไกลเพื่อจับปลาบูของเธอรุงอาหาร ฯลฯ อย่างไรก็ตาม นางเต็มเป็นสตรีที่มีจิตใจงดงาม เธอไม่เคยโกรธเคืองหรือมีปฏิกิริยาตอบโต้แม่เลี้ยงและน้องสาวต่างมารดา ในทางกลับกัน เธอทำหน้าที่ธิดาผู้กตัญญูด้วยการทำตามคำสั่งของแม่เลี้ยงทุกประการ จิตใจอันงดงามของตัวละครเอกยังแสดงออกจากความรักและความไว้วางใจที่เธอมีต่อแม่ลูกนางก้ามในตอนนี้นางเต็มกลับมาประกอบพิธีเซ่นไหว้บิดาผู้ล่วงลับ ครั้นเห็นแม่ลูกนางก้ามให้การต้อนรับเป็นอย่างดีก็รู้สึกซาบซึ้งใจ และรีบป็นขึ้นไปตัดหมากตามคำร้องขอของแม่เลี้ยง จวบกระทั่งพวกเขาตัดต้นหมากทิ้ง ทำให้เธอตกลงในสระน้ำเสียชีวิต นอกจากตัวละครเอกนางเต็ม ตัวละครประกอบฝ่ายดีที่เป็นหญิงชราประกอบอาชีพขายน้ำดื่มริมถนนก็เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของการทำดีได้ดี เมื่อนางเต็มกลับชาติมาเกิดเป็นลูกจัน หญิงชราได้นำไปเก็บรักษาลูกจันไว้ที่บ้าน และเมตตาลูกจันดุจดั่งธิดาแท้ ๆ คนหนึ่ง ข้อมูลที่กล่าวมาสะท้อนทัศนคติของชาวเวียดนามเกี่ยวกับเรื่องการทำดีได้ดี แม้นางเต็มจะต้องประสบภัยอันตรายหลายอย่าง แต่ด้วยคุณความดีที่เธอยึดมั่น และปฏิบัติมาโดยตลอด ส่งผลให้ได้สมดังความปรารถนาทุกประการ กล่าวคือ นางเต็มกลับชาติมาเกิดเป็นมนุษย์และใช้ชีวิตอยู่กับพระสวามีผู้เป็นที่รักอย่างมีความสุข เฉากเช่นเดียวกับกรณีของหญิงชรายาน้ำดื่มริมถนนที่ได้รับพระอนุญาตให้ไปอาศัยในพระราชวังพร้อมกับนางเต็ม ตรงกันข้ามกับการประทุติติของนางเต็มและหญิงชรายาน้ำดื่มริมถนน คือ พฤติกรรมของแม่ลูกนางก้ามที่เป็นตัวละครประกอบฝ่ายร้าย ทั้งสองกลับแก้งนางเต็มตั้งแต่สมัยเธอยังอาศัยอยู่ที่บ้าน จวบกระทั่งนางเต็มได้เป็นพระมเหสี แม่ลูกนางก้ามก็ยังไม่ล้มเลิกการวางแผนทำร้ายเธอ อย่างไรก็ตาม รายละเอียดว่าด้วยผลกรรมที่แม่ลูกนางก้ามต้องประสบไม่ชัดเจนนัก อาจเพราะโครงเรื่องย่อยเกี่ยวกับตัวละครแม่เลี้ยงและนางก้ามไม่มีการปิดเรื่อง ผู้อ่านจึงไม่ทราบว่าท้ายที่สุดแล้ว ชีวิตของสองแม่ลูกยุติลงอย่างไร ดังนั้น ผลของการ “ทำชั่วได้ชั่ว” ในนิทานเวียดนาม เรื่อง “นางเต็ม-นางก้าม” จึงสามารถขยายความแต่เพียงว่า สองแม่ลูกมิได้สมดังความปรารถนา

พวกเขาไม่ประสงค์ให้นางเต็มมีความสุข แต่เธอกลับพบความสุขสมหวังในชีวิต แม่เลี้ยงปรารถนาให้ธิดาของนางได้เป็นพระมเหสี จึงวางแผนทำร้ายนางเต็มและส่งผู้ธิดา คือ นางก้าม สู่พระราชวัง กระนั้น พระราชากลับไม่สนพระทัยนางก้าม พระองค์ยังคงรักและซื่อสัตย์ต่อนางเต็มแต่เพียงผู้เดียว

สำหรับนิทานไทยเรื่อง “นางอุทธรา” แนวความคิด “ทำดีได้ดี” บังเกิดขึ้นกับกรณีของตัวละครเอกนางอุทธราและสามีภรรยานายประตุ ขณะที่พฤติกรรมการ “ทำชั่วได้ชั่ว” พบในกรณีของเศรษฐีกุปิตตา นางมิจฉารีที่เป็นภรรยาน้อย และนางสามากุมารีผู้เป็นน้องสาวต่างมารดาของตัวละครเอกนางอุทธรา

พฤติกรรมของนางอุทธราในนิทานไทยเรื่อง “นางอุทธรา” ใกล้เคียงกับนางเต็มในนิทานเวียดนามเรื่อง “นางเต็ม-นางก้าม” ถึงแม้ชีวิตของนางอุทธราจะต้องทุกข์ทรมานสาหัส แต่เธอยังคงยึดมั่นในคุณงามความดี นางอุทธราเป็นธิดาที่กตัญญูต่อบิดามารดาผู้บังเกิดเกล้า เธอเคารพรักนางอุชจิดตาผู้เป็นมารดาทั้งขณะที่ยังมีชีวิตอยู่และครั้งกลับชาติมาเกิดใหม่เป็นเต้าค้ำกับตันโพ ไทรทอง ส่วนกับเศรษฐีกุปิตตาที่เป็นบิดา ไม่ว่าเขาจะปฏิบัติต่อนางอุทธราอย่างไม่ยุติธรรมฉันทใด เธอยังให้ความเคารพและเอาใจใส่เสมอต้นเสมอปลาย เห็นได้จากเหตุการณ์ที่นางอุทธราตัดสินใจกลับไปเยี่ยมบิดาเมื่อทราบข่าวว่า เขาป่วยหนัก คุณงามความดีที่นางอุทธรายึดมั่นมาโดยตลอดส่งผลให้เธอประสบความสำเร็จในช่วงท้ายของเรื่อง คือ นางอุทธรากลับชาติมาเกิดใหม่ในร่างของมนุษย์และอาศัยอยู่กับพระสวามีอย่างมีความสุข กรณีสามีภรรยานายประตุที่เป็นตัวละครประกอบฝ่ายดีก็เช่นเดียวกัน พวกเขาอุปการะนางอุทธราด้วยความบริสุทธิ์ใจ ทำให้พระยาพรหมทัตต์พอพระทัยและตอบแทนความดีของทั้งสองด้วยการมีราชานุญาตให้ไปอาศัยอยู่ในเวียงหลวง

ตัวละครฝ่ายร้ายในนิทานไทยเรื่องเรื่อง “นางอุทธรา” ประกอบด้วย เศรษฐีกุปิตตา นางมิจฉารีภรรยาน้อย และนางสามากุมารี ผลของกรรม “ทำชั่วได้ชั่ว” เป็นที่ประจักษ์ในจุดจบของตัวละครทั้งสาม ด้วยเหตุที่เศรษฐีกุปิตตาและนางมิจฉารีภรรยาน้อยสมรู้ร่วมคิดกันทำร้ายนางอุทธรา จึงถูกแผ่นดินสูบเสียชีวิต ส่วนนางสามากุมารีที่เป็นน้องสาวต่างมารดา แม้จะไม่ปรากฏข้อมูลที่เธอทำร้ายนางอุทธราโดยตรง แต่การที่เธอยินยอมทำตามคำสั่งของบิดามารดาโดยปลอมตัวเป็นนางอุทธราเข้าไปอาศัยในเวียงหลวงของพระยาพรหมทัตต์ก็นับว่าเป็นการกระทำผิด ส่งผลให้นางสามากุมารีถูกชาวเวียงหลวงทุบตีจนเสียชีวิต และต้องเนื้อเธอเป็นปลาส้มส่งกลับไปให้เศรษฐีกุปิตตาและนางมิจฉารีรับประทานกัน

เช่นเดียวกับนิทานซินเดอเรลลาฟอรัมุลาเรื่อง “นางเต็ม-นางก้าม” ของเวียดนาม และเรื่อง “นางอุทธรา” ของไทย คำสอนทางพระพุทธศาสนาเรื่องการ “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ถูกแนบแฝงไว้ในนิทานพม่าเรื่อง “เต้าใหญ่” จากจุดจบของตัวละครเอกที่เป็นสาวน้อยและตัวละครประกอบฝ่ายร้าย ได้แก่ แม่เลี้ยงและธิดาของนาง ตัวละครเอกสาวน้อยเป็นสตรีจิตใจงดงาม และมีความจงรักภักดีต่อพระสวามีอย่างยิ่งยวด แม้จะถูกแม่เลี้ยงและธิดาของนางทำร้าย

จนถึงแก่ความตายถึงสองครั้ง ครั้งแรกเมื่อเธอกลับมาอาศัยกับพวกเขาเป็นเวลาหนึ่งเดือน และครั้งที่สองเมื่อเธอกลับชาติมาเกิดเป็นนกรกระจาบสีขาว กระนั้น ความอัจฉริยภาพของแม่เลี้ยง และธิดาของนางก็ไม่สามารถทำให้สาวน้อยล้มเลิกความพยายามกลับมาใช้ชีวิตกับพระสวามี ได้ท้ายที่สุด สาวน้อยก็กลับชาติมาเกิดใหม่ในลูกมะตูม และกลับสู่สถานะเป็นพระมเหสีอย่างเต็มภาคภูมิ

ส่วนตัวละครแม่เลี้ยงและธิดาของนางต่างเป็นคนใจดำ ทั้งยังอัจฉริยากับหน้าที่ที่สวยสดงดงามและสถานภาพที่เป็นพระมเหสีของสาวน้อย พวกเขาไม่เพียงกลั่นแกล้งเอาเปรียบเธอ ขณะยังอาศัยอยู่ที่บ้าน แม้กระทั่งเมื่อสาวน้อยได้รับการอภิเษกเป็นพระมเหสีแล้ว แม่ลูกทั้งสองยังคงวางแผนทำร้ายจนเธอถึงแก่ความตาย จุดจบของธิดาแม่เลี้ยงเป็นบทเรียนอันกระจ่างแจ้งที่สุดของการ “ทำชั่วได้ชั่ว” กล่าวคือ ธิดาของแม่เลี้ยงต้องการพิสูจน์ความเป็นพระมเหสีตัวจริง ด้วยการดวลดาบ โดยบังคับให้สาวน้อยใช้ดาบไม้ ขณะที่เธอดูดาบเหล็ก อย่างไรก็ตาม ดาบเหล็กของธิดาแม่เลี้ยงไม่สามารถทำอันตรายต่อสาวน้อย ในทางกลับกัน ดาบไม้ในมือสาวน้อยหลุดออกมา ตัดมือและศีรษะของธิดาแม่เลี้ยงโดยที่ไม่มีใครบงการ

ความแตกต่างระหว่างนิทานซินเดอเรลลาฟอรัมูลาอาเซียนสามฉบับอยู่ตรงที่ในนิทานเวียดนามเรื่อง “นางเต็ม-นางก้าม” และนิทานไทยเรื่อง “นางอุทธรา” ผลของกรรม “ทำดีได้ดี” ไม่เพียงเป็นที่ประจักษ์จากจุดจบของตัวละครเอกนางเต็มและนางอุทธราที่ได้กลับมาใช้ชีวิตในร่างมนุษย์ และอาศัยกับพระสวามีอย่างมีความสุขตลอดไป ทว่ายังสะท้อนจากจุดจบของตัวละครประกอบฝ่ายดีที่เป็นหญิงชราขงน้ำดื่มริมถนน และสามีภรรยาอายุประตุ โดยพวกเขาได้รับราชานุญาตให้ไปใช้ชีวิตอย่างสุขสบายในพระราชวังหลวง ขณะที่นิทานพม่าเรื่อง “เต่าใหญ่” กล่าวถึงจำเพาะเรื่องที่ตัวละครเอกสาวน้อยสามารถพิสูจน์ได้ว่า เธอเป็นพระมเหสีตัวจริงกับทั้งครองคู่กับพระราชบุตรคู่ดั่งเก่า ส่วนจุดจบของตัวละครประกอบฝ่ายดีที่เป็นสามีภรรยาชรา ประกอบอาชีพเก็บฟืนขายนั้นมิได้มีการเอ่ยอ้างถึงแต่อย่างใด ถึงแม้พวกเขาจะมีคุณูปการอย่างมากในการกลับมาเป็นพระมเหสีของตัวละครเอกสาวน้อย

บทส่งท้าย

อิทธิพลของพระพุทธศาสนาจากนิทานแบบเรื่องซินเดอเรลลาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แน่นอนไม่ใช่ประเด็นใหม่ เนื่องจากเคยมีนักวิชาการไทยนำประเด็นนี้มาศึกษากับนิทานเรื่อง “ปลาปูทอง” ที่มีโครงเรื่องคล้าย ๆ กับเรื่อง “นางอุทธรา” มาแล้ว เพียงแต่ศึกษาในแง่มุมที่แตกต่างจากสองประเด็นดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างบทความ “วิเคราะห์ ‘ด้านมืด’ ของนิทานเรื่องปลาปูทอง” (เสาวลักษณ์ อนันตศานต์, 2548, หน้า 156-178) ผู้เขียนตีความคำว่า “ด้านมืด” ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ตรงกันข้ามกับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา กล่าวคือ

ชาวไทยส่วนใหญ่เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม จึงเพียรทำความดีหรือปล่อยให้ความชั่วเป็นไปตามกระแสแห่งกรรม อย่างไรก็ตาม นิทานเรื่อง “ปลาบู่ทอง” กลับเสนอภาพความรุนแรงอันเกิดจากพฤติกรรมของตัวละครอย่างน่าประหลาดใจ เช่น การฆาตกรรม การกินเนื้อมนุษย์ “ด้านมืด” ในนิทานเรื่อง “ปลาบู่ทอง” จึงมีความหมายเดียวกันกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นตลอดทั้งเรื่อง กระนั้น เสาวลักษณ์ อนันตศานต์มองว่า คุณประโยชน์ของ “ด้านมืด” ที่ปรากฏในนิทานเรื่อง “ปลาบู่ทอง” เฉกเช่นเดียวกับนิทานพื้นบ้านทั่วไปอยู่ตรงที่ทำให้ผู้อ่านผู้ฟังตระหนักถึงคุณค่าของศีลธรรม รู้จักเกรงกลัวต่อการกระทำที่ผิดบาป ทั้งยังเป็นคติสอนใจทำให้จิตใจของมนุษย์สมบูรณ์และบริสุทธิ์ ผุดผ่องยิ่งขึ้น จึงถือเป็นบทเตือนตนที่สามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

โจเซฟ แคมพ์เบลล์ (2551, หน้า 343) กล่าวว่า “พรอยด์บอกให้เราดำเนินชีวิตตามเรา สำหรับข้อบกพร่องทั้งหมดในชีวิตของเรา และมาร์กซ์บอกให้เราดำเนินชีวิตในสังคมของเรา แต่คนเพียงคนเดียวที่ควรดำเนิน คือ ตัวเราเอง นั่นคือ สิ่งที่มีประโยชน์เกี่ยวกับธรรมชาติของเรื่องกรรมของชาวอินเดีย ชีวิตของคุณ คือ ผลแห่งการกระทำของคุณ คุณไม่สามารถดำเนินชีวิตนอกจากตัวคุณเอง” เราสามารถขยายความจากคติธรรมข้อนี้ไปอีกต่อหนึ่งว่า ถ้าหากมนุษย์กระทำแต่คุณงามความดี สิ่งดีๆ เหล่านั้นก็จะย้อนกลับมาสู่ชีวิตของพวกเขา ฉะนั้นใดก็ตามนั้น ในกรณีที่พวกเขาประกอบกรรมชั่วก็ย่อมได้รับผลของการกระทำชั่วไม่ช้าก็เร็วเหมือนกัน ดังความตอนหนึ่งในบทสวดอภิธรรมปัจเจกขณะ ๕ (โดยสังเขป) ที่ว่า ยัง กัมมัง ะริสสามิ (จักกระทำกรรมอันใดไว้) ก็ลายฉิ่งว่า ปาปะกัง วา (ดีหรือชั่ว) ตัสสะ ทายาโท ะวิสสามิ (จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น) (ผู้ให้สัมภาษณ์ ประจักษ์ สายแสง: วันที่ 1 ธันวาคม 2560) ทั้งนี้ก็ประจักษ์กับการปลูกต้นมะม่วงย่อมทำให้เจ้าของได้รับผลมะม่วง หรือการเตะลูกบอลพุ่งไปยังผาผ้าง ก็ย่อมส่งผลให้ลูกบอลลูกนั้นกระเด็นกลับมาหาเจ้าตัว

การที่ประชาชนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยึดมั่นในพระธรรมคำสอนเรื่องการ “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ไม่เพียงเพราะเป็นคติธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการทางวิทยาศาสตร์ ดังกฎการเคลื่อนที่ของนิวตันที่การกระทำทุกอย่างย่อมจะนำมาซึ่งปฏิกิริยาโต้กลับในทางตรงกันข้าม ด้วยแรงกำลังที่เท่าเทียมกัน ทว่ายังเกิดจากที่มนุษย์ฟังตระหนักได้ถึงความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง ชาวอียิปต์โบราณเชื่อว่า ความเปลี่ยนแปลงก่อบังเกิดขึ้นควบคู่กับปฐพีโลก เมื่อพระมหากษัตริย์รังสรรค์สรรพสิ่งในจักรวาล ทรงหวานความเปลี่ยนแปลงลงบนโลกพิภพ ดังนั้น ชีวิตของมนุษย์จึงไม่เคยหยุดนิ่ง ประหนึ่งขานาเพาะปลูกพืชพันธุ์ต่าง ๆ ในลักษณะสลับปรับเปลี่ยนกันไปเรื่อย ๆ เขาอาจเริ่มจากการปลูกข้าวสาลี เพาะเมล็ดข้าวบาร์เลย์ แต่ประเดี๋ยวก็ไปปลูกองุ่น หรืออาจเปลี่ยนมาปลูกต้นแอปเปิ้ลแทนก็ได้ (ทิโมธี ฟริค และ ปีเตอร์ แกนต์, 2551, หน้า 21)

ส่วนในพระคัมภีร์อุปนิษัทได้กล่าวถึงกฎความอนิจจังจากเรื่องราวอันอัศจรรย์เกี่ยวกับพระอินทร์ เหตุเกิดขึ้นเมื่อสุรตนใหญ่ตนหนึ่งกักน้ำทั้งหมดบนโลกเอาไว้ ทำให้เกิดภาวะแห้งแล้ง

อย่างรุนแรง พระอินทร์ทรงตัดสินพระทัยปล่อยสายฟ้าใส่สุริย ยังให้สายน้ำไหลริน และโลกพิภพกลับสู่ความสดชื่นอีกครั้งหนึ่ง สิ่งที่น่าประหลาดทำให้พระอินทร์ทรงรำพึงในพระทัยว่า พระองค์ทรงเป็นเด็กหนุ่มที่เก่งฉกาจที่สุด จากนั้นก็เสด็จขึ้นไปยังเขาพระสุเมรุ และทรงมีพระประสงค์จะสร้างพระราชวังที่คู่ควรกับความยิ่งใหญ่ของพระองค์ เทพบุตรที่ได้รับมอบหมายทรงรังสรรค์พระราชวังอย่างบรรเจิดเลิศวิไล ทว่าทุกครั้งที่พระอินทร์เสด็จไปตรวจตรา ทรงคิดเสมอว่า พระราชวังควรที่จะงดงามและใหญ่โตโอฬารกว่านั้นอีก ด้วยเหตุนี้ พระวิษณุและพระศิวะจึงสำแดงพระองค์ในโฉมของเด็กชายที่มีผิวดำต้งนิลและโยคีชราที่ถือใบตองเป็นเครื่องบังแดด ทรงปรากฏพระวรกายต่อเบื้องพระพักตร์ของพระอินทร์ และตรัสเล่าถึงวาระของพระอินทร์พระองค์ก่อนๆ ในลักษณะที่ว่า พระอินทร์พระองค์ก่อนๆ ได้ครองตำแหน่งเพียงชั่วขณะหนึ่งเท่านั้น และเมื่อถึงกาลอันควร พระองค์เหล่านั้นก็ย่อมจะตกลงเบื้องล่าง (โจเซฟ แคมป์เบลล์ และ บิลล์ มอยเยอร์ส, 2551, หน้า 128-133) เหตุที่เป็นแผ่นดินกว้างใหญ่ไพศาล และมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน ส่งผลให้ประเทศจีนเป็นหนึ่งในอารยธรรมของโลกเช่นเดียวกับอินเดียและอียิปต์ ขณะเดียวกัน ชาวจีนโบราณก็ซาบซึ้งในปรัชญาว่าด้วยกฎแห่งความอนิจจังประดุจดั่งคำสอนใน “อัมตธรรมนาโลก” และพระคัมภีร์อุปนิษัท เจตคติดังกล่าวถูกแฝงไว้อย่างแนบเนียนใน “ไซอิ๋ว” หนึ่งในสี่สุดยอดวรรณคดีของประเทศจีน เรื่องไซอิ๋วสะท้อนแนวคิดว่าด้วยกฎแห่งความอนิจจังตรงที่ว่า ระหว่างเดินทางไปขอพระคัมภีร์ที่ประเทศอินเดีย พระถังซำจั๋งพร้อมสาวุสีศัลย์ทั้งสามคน ประกอบด้วย ชุนหงอคง ตือโป๊ยก่าย และ ช้วนหงอเจ๋ง ต้องต่อสู้กับเหล่าปีศาจจำนวนมาก หนึ่งในเหตุผลทำให้เหล่าปีศาจจับจองพระถังซำจั๋ง คือ ถ้าหากได้รับประทานเนื้อของพระองค์ พวกเขาจะพ้นจากความแก่ชราไปชั่ววันรันดร์ อย่างไรก็ดี แม้พระถังซำจั๋งจะตกอยู่ในอันตรายหลายครั้ง แต่ในที่สุดพระองค์ก็สามารถผ่านวิกฤติได้ทั้งหมด ความประสงค์จะพ้นจากความแก่ชราของเหล่าปีศาจจึงเป็นเพียงความฝันร้ายละเอียดที่กล่าวมาเป็นสัญลักษณ์สื่อความเป็นนัยว่า ไม่ว่าจะใคร่ครวญแค่ไหนหรือจะพยายามฉันทัด มนุษย์ก็ไม่สามารถรักษาความสวยสดงดงามของรูปร่างภายนอกให้คงอยู่ได้ ทั้งนี้เพราะสรรพสิ่งล้วนอยู่ภายใต้กฎแห่งความอนิจจัง คติดังกล่าวทรงอิทธิพลต่อสังคมไทยในลักษณะเป็นบทเรียนระหว่างการค้ารังสีฟ ด้วยเหตุที่สรรพสิ่งไม่เที่ยงแท้ มนุษย์จึงสมควรสำรวมกายอินทรีย์และพึงปฏิบัติความอ่อนน้อมถ่อมตน เพราะเยี่ยงที่ อังคาร กัลยาณพงศ์ กล่าวไว้ว่า “ถึงปุนดาวคู่ฟ้าเดือนปักษ์ดี วารหนึ่งอาจเป็นผีฟุ้งได้”

ปราชญ์อินเดียกล่าวว่า “อันว่ากระแสน้ำ ย่อมไหลไปไม่ย้อนกลับฉันทัด, วันคืนก็พาอายุของสัตว์ไปเรื่อยทุกเมื่อฉันทัด” (เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป, 2551, หน้า 161-162) ด้วยเหตุนี้ มนุษย์ควรสละชีวิตไปในทางที่ดี ซึ่งก็คือการทำความดีและเทิดทูนบุคคลที่ทรงคุณงามความดี หนังสือ “हितประเทศ” ยังปรากฏข้อความน่าสนใจอีกหลายข้อความ เป็นต้นว่า “ปราชญ์ย่อมสละทรัพย์และแม้ชีวิต (ของตน) เพื่อผู้อื่น; (เมื่อ) ความตายเป็นสิ่งที่เที่ยง, ก็ควรสละตัวเพื่อความดี.”

(เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป, 2551, หน้า 18-126) สารระดังกล่าวประจักษ์ในบทเพลงภาษาไทยที่มีชื่อว่า “โลกหมุนเวียน” ประพันธ์คำร้องโดยแก้ว อัจฉริยะกุล ทำนองว่า โลกพิภพผันแปรด้วยการเกิดแก่เจ็บตายว่ายวน ในเมื่อมนุษย์ไม่สามารถพ้นจากกฎแห่งความอนิจจังได้ ก็สมควรทำความดีให้สมกับที่ได้ถือกำเนิด เพราะความดีเป็นคุณสมบัติอันประเสริฐที่สุดที่ทุก ๆ สังคมต่างนิยมชมชอบ การทำความเข้าใจประเด็นอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏสอดคล้องต้องกันในนิทานซินเดอเรลลาฟอรัมลาอาเซียนทั้งสามฉบับไม่เพียงทำให้ประชาชนอาเซียนได้ซึมซับในวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงของกันและกัน ทว่ายังสะกิดให้เราตระหนักอีกครั้งถึงการพึ่งพาอาศัยตนเองเป็นสำคัญ ตลอดจนการประกอบคุณงามความดีเพื่อเป็นมงคลแก่ชีวิต

เอกสารอ้างอิง

- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2543). *วรรณคดีวิจารณ์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- โจเซฟ แคมพ์เบลล์ และ บิลล์ มอยเยอร์ส. (2551). *พลาณภาพแห่งเทพปกรณัม* (บาร์นี บุญทรง, ผู้แปล). (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ทีโมธี ฟรีด และ ปีเตอร์ แกนต์. (2551). *อมตธรรมนำโลก* (กิ่งแก้ว อัคราการ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ปรมหังสา โยคานันทะ. (2554). *อัตชีวประวัติของโยคี*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- วรปฐมา คำหมู่. (2542). นางอุทธรา, คราวธัมม. ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ*, (เล่ม 6, หน้า 3149-3160). กรุงเทพฯ: สยามเพรสแมเนจเม้นท์.
- เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป. (2552). *กามนิต-วาสิฏฐี* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: ศยาม.
- เสาวลักษณ์ อนันตศานต์. (2548). *วิเคราะห์ “ด้านมืด” ของนิทานเรื่องปลาบู่ทอง*. วารสารรามคำแหง. ปีที่ 22 (ฉบับที่ 4), หน้า 156-178.
- อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์. (2548). *อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ มนุษย์และมนุษย*. (เกษภา ทองรุ่งโรจน์, ผู้แปล และรวบรวม). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- Ánh, N. (2557). *100 truyện cổ tích Việt Nam*. Hà Nội: Nhà xuất bản văn hóa thông tin.
- Aung, M. H. (2497). *Burmese folktales*. London: Oxford University Press.
- Cawelti, J. G. (2519). *Adventure, Mystery, and Romance: Formula Stories as Art and Popular Culture*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Collins. (2552). *Collins Cobuild Advanced Dictionary*. Singapore: Seng Lee Press.
- Panikkar, R. (2541). *Time and history in the tradition of India: Kāla and Karma*. (K.Atthakorn, Trans.). Bangkok : Nanmeebooks.

Nutt, A. (n.d.). **The Aryan Expulsion-And-Return-Formula in the Folk and Hero Tales of the Celts.** Retrieved December 29, 2559, from <http://www.jstor.org/discover/10.2307/1252411?sid=21106316858483&uid=4&uid=2>.

Lampang Rajabhat University Journal